

TAISTO II-seurantatyöryhmän muistio

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:19

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto

Meritullinkatu 10, Helsinki

PL 29, 00023 Valtioneuvosto

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>

Yliopistopaino, Helsinki 2003

ISBN 952-442-506-8 (nid.)

ISBN 952-442-543-2 (pdf)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:19

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
11.6.2003

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Taiteilijoiden työllistymisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittäneen toimikunnan (TAISTO II) toimenpide-ehdotusten toteutumisen seurantatyöryhmä (TAISTO II -seurantatyöryhmä). Puheenjohtaja: Rauno Anttila Sihteerit: Paula Karhunen, Katri Santtila		Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä	
		Toimeksiantaja Opetusministeriö	
		Toimielimen asettamispv 6.6.2001	Dnro
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Taiteilijoiden työllistymisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittäneen toimikunnan (TAISTO II) toimenpide-ehdotusten seurantatyöryhmän (TAISTO II -seurantatyöryhmä) muistio.			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä TAISTO II -seurantatyöryhmän tehtävänä oli seurata taiteilijoiden sosiaaliturvaa, verotusta ja työllisyyttä selvittäneen toimikunnan (TAISTO II) toimenpide-ehdotusten toteutumista, toimia asiantuntijana toimenpide-ehdotusten jatkovalmistelussa sekä tarvittaessa tehdä täydentäviä ehdotuksia. Tämä muistio on kolmas ns. "Taisto -muistio". TAISTO II -toimikunnan työ oli jatkoa vuonna 1995 valmistuneelle TAISTO I -toimikunnan työlle. Seurantatyöryhmä on käynyt läpi TAISTO II -toimikunnan muistiossa esitetyt 40 sosiaaliturvaan, verotukseen ja työllisyyteen liittyvää toimenpide-ehdotusta. Tässä muistiossa esitetään tiivistetysti ehdotusten nykytilanne. Osa ehdotuksista on toteutunut tai siirretty eteenpäin ao. viranomaisten käsittelyyn. Tällaisia ovat monet mm. ohjeistukseen ja tiedotukseen liittyvät asiat. Edelleen toteuttamatta olevista ehdotuksista osa on sellaisia, joiden toteuttaminen vaatii pitempää valmisteluaikaa. Niiden osalta seurantatyöryhmä on pyrkinyt konkretisoimaan jatkoehdotuksensa ja osoittamaan valmistelutehtävät eri virastoille tai ministeriöille. Tällaisia ehdotuksia on mm. sosiaaliturvaosiossa. Toimenpide-ehdotusten joukossa on myös sellaisia ehdotuksia, joita ei ole mahdollista toteuttaa. Tällaisia ovat mm. muuttamat verotusosion toimenpide-ehdotukset, jotka liittyvät yleisempiin verotusratkaisuihin. Valtioneuvoston 14.3.2003 hyväksymässä periaatepäätöksessä taide- ja taiteilijapolitiikasta on suoraan taiteilijatukeen, taiteilijoiden sosiaaliturvaan, verotukseen sekä työllisyyteen liittyviä ehdotuksia, jotka on laadittu yhteistyössä TAISTO II -seurantatyöryhmän kanssa.			
Avainsanat taiteilija, työllisyys, yrittäjyys, verotus, eläke, sosiaaliturva			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:19		ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-506-8 (nid.) 952-442-543-2 (pdf)
Kokonaissivumäärä 26	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
11.6.2003

Författare (uppgifter om organet; organets namn, ordförande sekreterare) Arbetsgrupp för uppföljning av de åtgärdsförslag som framlagts av kommissionen för utredning av konstnärernas sysselsättningsförutsättningar och socialskydd (TAISTO II) Ordförande: Rauno Anttila Sekreterare: Paula Karhunen, Katri Santtila		Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar Uppdragsgivare Undervisningsministeriet <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 2px;">Datum för tillsättandet av organet 6.6.2001</td> <td style="width: 50%; padding: 2px;">Dnr</td> </tr> </table>		Datum för tillsättandet av organet 6.6.2001	Dnr
Datum för tillsättandet av organet 6.6.2001	Dnr				
Publikation (även den finska titeln) Promemoria av arbetsgruppen för uppföljning av de åtgärdsförslag som framlagts av kommissionen för utredning av konstnärernas sys-selsättningsförutsättningar och socialskydd (TAISTO II)					
Publikationens delar promemoria samt bilagor					
Sammandrag Arbetsgruppen för uppföljning av TAISTO II hade till uppgift att följa upp hur de åtgärdsförslag som lagts fram av kommissionen för utredning av konstnärernas sysselsättningsförutsättning och socialskydd (TAISTO II) har genomförts, fungera som sakkunnig vid den fortsatta beredningen av åtgärdsförslagen samt vid behov lägga fram kompletterande förslag. Denna promemoria är den tredje s.k. Taisto-promemorian. TAISTO II-kommissionen tog vid när arbetet i TAISTO I-kommissionen blev klart 1995. Uppföljningsgruppen har gått igenom de 40 åtgärdsförslag gällande social trygghet, beskattning och sysselsättning som presenterats i TAISTO II-kommissionens promemoria. I denna promemoria ges en sammanfattning av nuläget. En del av förslagen har genomförts. Exempel på sådana är flera frågor som gäller bl.a. utfärdande av anvisningar och information. Av de förslag som fortfarande inte har genomförts är en del sådana som kan genomföras endast med flera års förskjutning. I fråga om dem har uppföljningsgruppen försökt konkretisera sina fortsatta förslag så, att de kan leva vidare i olika ämbetsverk eller ministerier. Sådana förslag återfinns bl.a. i avsnittet om social trygghet. Bland åtgärdsförslagen finns också sådana som inte är genomförbara, bl.a. några åtgärdsförslag i avsnittet om beskattning vilka hänför sig till mer allmänna beskattningslösningar. I det av statsrådet 14.3.2003 godkända principbeslutet om konst- och konstnärspolitiken finns förslag som direkt gäller konstnärstöd, social trygghet, beskattning och sysselsättning. Dessa förslag har utarbetats i samarbete med arbetsgruppen för uppföljning av TAISTO II.					
Nyckelord Konstnär, sysselsättning, entrepreörskap, beskattning, pension, social trygghet					
Övriga uppgifter xxxxx					
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2003:19		ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-506-8(nid.) 952-442-543-2(pdf)		
Sidoantal 26	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig		
Distribution Universitetsstrycket		Förlag Undervisningsministeriet			

Description

Publisher

Ministry of Education

Date of publication

11.6.2003

Authors (If a committee: name, chair, secretary) Committee following up proposals for artists' employment and social security Chair: Rauno Anttila Secretary: Paula Karhunen, Katri Santtila		Type of publication	
		Reports of the Ministry of Education, Finland	
		Contracted by Ministry of Education	
		Committee appointed on 6.6.2001	Dno
Name of publication			
Parts			
Abstract <p>The TAISTO II committee was appointed to follow up on the proposals made by its predecessor, TAISTO II committee, concerning artists' social security, taxation and employment; to provide expertise for the further preparation of measures to be taken; and to put forward additional proposals.</p> <p>This report is the third in the series and the monitoring committee discussed all the 40 measures proposed by TAISTO II concerning artists' social security, taxation and employment. There are still some proposals that have not been implemented, because this requires years of work. The follow-up committee sought to concretise its proposals in a way which will enable them to be further processed by different ministries and agencies, for instance those concerning social security. The proposed measures also include some that cannot be realised, such as some questions of taxation, which are linked to more general tax reforms.</p> <p>The art and artist policy programme adopted by the Government in March 2003 includes proposals directly concerning artists' support, social security, taxation and employment, which were formulated in collaboration with the committee.</p>			
Other information			
Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2003:19		ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-506-8(nid.) 952-442-543-2(pdf)
Number of pages 26	Language Finnish	Price	Degree of confidentiality public
Distributed by Helsinki University Press		Published by Ministry of Education	

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 6.6.2001 seurantatyöryhmän, jonka tehtävänä oli seurata taiteilijoiden sosiaaliturvaa, verotusta ja työllisyyttä selvittäneen toimikunnan (TAISTO II) toimenpide-ehdotusten toteutumista, toimia asiantuntijana toimenpide-ehdotusten jatkovalmistelussa sekä tarvittaessa tehdä täydentäviä ehdotuksia. Opetusministeriölle 18.10.2000 luovutettu TAISTO II -toimikunnan muistio (OPM 2000:22) oli jatkoa vuonna 1995 valmistuneen TAISTO I -toimikunnan työlle (OPM 1995:10).

Opetusministeriö kutsui työryhmän puheenjohtajaksi johtaja Rauno Anttilan opetusministeriöstä, varapuheenjohtajaksi puheenjohtaja Risto Ruohosen taiteen keskustoimikunnasta sekä muiksi jäseniksi ylitarkastaja Olli Aulion kauppa- ja teollisuusministeriöstä, hallitussihteeri Maritta Hirven sosiaali- ja terveysministeriöstä, ylitarkastaja Brita Lambergin työministeriöstä, budjettineuvos Arto Merimaan valtiovarainministeriöstä, ylitarkastaja Merja Hartikka-Simulan Verohallituksesta, pääsihteeri Piia Rantalan Suomen Taiteilijaseurasta, toiminnanjohtaja Raimo Söderin Teatteri- ja Mediatyöntekijöistä, toiminnanjohtaja Päivi Liedeksen Suomen Kirjailijaliitosta sekä puheenjohtaja Raimo Vikströmin Suomen Muusikkojen liitosta. Työryhmän pysyviksi asiantuntijoiksi opetusministeriö kutsui ylitarkastaja Matti Halenin valtiovarainministeriöstä ja varatoimitusjohtaja Seppo Pietiläisen Eläketurvakeskuksesta. Asiantuntija Pietiläisen pyydettyä vapautusta tehtävästä 26.11.2002 toimikunta kutsui hänen tilalleen johtaja Riitta Korpiluoman. Työryhmän sihteereinä toimivat tutkija Paula Karhunen taiteen keskustoimikunnasta ja kulttuuriasiainneuvos Katri Santtila opetusministeriöstä.

Työryhmän tuli saada työnsä valmiiksi 31.5.2003 mennessä.

Työryhmä kokoontui 18 kertaa. Taidealojen koulutukseen liittyvissä kysymyksissä työryhmä kuuli opetusministeriön koulutus- ja tiedepolitiikan osastoa. Taiteilijoiden eläketurvaan ja sosiaaliturvaan liittyen kuultiin Eläketurvakeskusta, sosiaali- ja terveysministeriötä, valtiovarainministeriötä sekä vakuutusvalvontavirastoa. Työryhmä teki yhteistyötä myös hallituksen taide- ja taiteilijapolitiittista ohjelmaehdotusta valmistelleen toimikunnan kanssa mm. käyden yhteiset keskustelut työministeri Filatovin, sosiaali- ja terveysministeri Perhon sekä toisen valtiovarainministeri Siimeksen kanssa. Toimenpide-ehdotuksia jatkovalmisteltiin myös pienemmissä työryhmissä.

Muistioon liittyy valtiovarainministeriötä edustaneen jäsenen Arto Merimaan lausuma (liite 1).

Saatuaan työnsä valmiiksi työryhmä luovuttaa kunnioittavasti muistionsa opetusministeriön käyttöön.

Helsingissä 11.6.2003

Rauno Anttila

Risto Ruohonen

Olli Aulio

Merja Hartikka-Simula

Maritta Hirvi

Brita Lamberg

Päivi Liedes

Arto Merimaa

Pia Rantala

Raimo Söder

Raimo Vikström

Paula Karhunen

Katri Santtila

Sisältö

1	Johdanto	9
2	Taisto II-toimikunnan ehdotukset - toteutuma	12
	Työllisyys ja yrittäjyys	12
	Taiteilijoiden ammatillinen koulutus	13
	Taiteilijoiden yritystoiminta	15
	Sosiaaliturva	16
	Verotus	18
3	Jatkotoimenpiteitä edellyttävät ehdotukset	20
	<u>Liitteet</u>	
	Liite 1. Arto Merimaan lausunto	26
	Liite 2. Valikoima aiheeseen liittyviä lähteitä	27

1 Johdanto

Käsillä oleva raportti on kolmas "Taisto"-nimikettä kantava hallinnollinen asiakirja. Kyseinen erisnimi on tullut varsinkin taiteilijoiden ja taidehallinnon parissa työskentelevien keskuudessa tutuksi käsitteenä, joka on yhdistänyt taiteilijoiden sosiaaliturvaan, verotukseen ja työllisyyteen liittyvät kysymykset. Ensimmäinen Taisto-toimikunta jätti mietintönsä vuonna 1995. Siinä tehdyistä ehdotuksista on toteutunut muutama, keskeisimpänä kuvataiteilijoiden näyttöapuraha. Hyvin moni ehdotus kuitenkin jäi perinnöksi Taisto II-toimikunnalle, joka jätti oman muistionsa vuonna 2000. Taisto II oli edeltäjänsä laajemmin paneutunut mm. työllisyyden ja yrittäjyyden kysymyksiin.

Taisto II-seurantaryhmä aloitti työnsä vuonna 2001 ja sen tavoitteena on ollut seurata ja vauhdittaa Taisto II-muistiossa tehtyjen ehdotusten toteutumista. Seurantaryhmän tehtäviin ei ole siis kuulunut varsinaisesti uusien asioiden esiin nostaminen, vaan se on keskittynyt käymään läpi aiemmin tehtyjä ehdotuksia. Taisto II-muistiossa tehtiin kaikkiaan 40 eri hallinnonalaa koskevaa ehdotusta, joten niiden perusteellinen läpikäyminen on vaatinut aikaa. Jokainen ehdotus on vaatinut jonkinasteista taustaselvitystä, jotkut myös asiantuntijoiden kuulemisia ja erillisiä kokouksia.

Nyt työnsä päättävä Taisto II-seurantaryhmä ei ole ollut operatiivinen elin, vaan on pyrkinyt viemään asioita ja ehdotuksia eteenpäin oikeille tahoille - operatiivisuus on ministeriöiden ja muiden virastojen tehtävä. Seurantaryhmä ei ole siis voinut ryhtyä toteuttamaan tai rahoittamaan ehdotuksia, vaan niiden toimeenpanovastuu kuuluu asianomaisille ministeriöille tai muille virastoille. Se ei ole myöskään voinut käynnistää omia hankkeita. Osa tässä muistiossa mainituista jo toteutuneista ehdotuksista on toteutunut joko Taiston ansiosta tai siitä huolimatta. Koska Taisto-työryhmät eivät ole olleet toimeenpanevia elimiä, ne eivät voi siis ottaa kunniaa niistäkään asioista jotka ovat toteutuneet. Taistojen ansiona voidaan kuitenkin pitää sitä, että asiat ovat vakiintuneet eri hallinnonalojen yhteiselle asialistalle.

Taisto II-seurantaryhmää nimitettäessä sen todettiin olevan osa silloisen Lipposen 2. hallituksen taide- ja taiteilijapoliittista ohjelmatyötä. Kyseistä ohjelmaa valmistellut toimikunta (TAO) ja Taiston seurantaryhmä tekivätkin yhteistyötä mm. pitämällä yhteisiä kokouksia ja kuulemistilaisuuksia. Toimikunnat linjasivat yhteisesti myös sellaisia ehdotuksia, joiden toteuttaminen tulisi saattaa alkuun mahdollisimman kiireellisesti. Suuri osa näistä kysymyksistä on sellaisia, jotka eivät niinkään liity kulttuuripolitiikan kuin vero-, sosiaali- ja työvoimapolitiikan aloille. Mainittakoon vaikkapa taiteilijoiden sosiaaliturvaan ja työvoimapolitiiseen asemaan liittyvät ehdotukset. Niin ikään verolainsäädännön puolella esitettiin yhdessä

TAO-toimikunnan kanssa ns. taiteilijoiden tekijäntilin toteuttamista. Ehdotus hallituksen taide- ja taiteilijapolitiittiseksi ohjelmaksi sisältääkin taiteilijoiden asemaan liittyen juuri niitä asioita ja ehdotuksia, jotka ovat olleet myös Taistojen esityslistalla.

Kaikkien Taisto-toimikuntien työlle on ollut tyypillistä hallinnonalojen välinen yhteistyö. Kun suuri osa taiteilijoiden sosiaaliturvaan ja verotukseen liittyvistä kysymyksistä ratkaistaan muissa kuin opetusministeriössä, on pyrkimys hallintorajat ylittäviin toimiin ja hankkeisiin ollut luonteva. Tätä ajattelutapaa korostetaan myös nykyisen hallituksen ohjelmassa, jossa todetaan mm. että sekä ministeriöiden yhteistyötä että hallituksen yhteen sovittavaa otetta lisätään. Hallinnonalojen välinen yhteistyö on paitsi välttämätöntä asioiden eteenpäin viemiseksi, myös opettavaista puolin ja toisin. Taidehallinnon edustajille ja taiteilijoille on ollut hyödyllistä tutustua muiden hallinnonalojen käytäntöihin ja lainsäädäntöön. Näin on ehkä opittu paremmin ymmärtämään sitä, miksi asioiden eteneminen hallinnossa tuntuu hitaalta ja millaisia toimia esimerkiksi lainsäädännön muutos edellyttää. Muille kuin kulttuurihallinnon edustajille on vastaavasti ollut tarjolla tilaisuus tutustua luovien ammattilaisten työskentelyn tapaan ja työskentelyolosuhteisiin. Mikäli hallinnonalojen välisiä projekteja kehitetään tulevaisuudessa, toimeenpanovaltaan ja vastuukysymyksiin tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota. Niin ikään hallinnonalojen välisten hankkeiden käynnistäminen edellyttää asianmukaista resursoimista.

Taisto-toimikunnat ja työryhmät ovat selvittäneet ja ehdottaneet taiteilijoita koskettavia asioita jo vuosien ajan. Miksi asioiden eteneminen on niin hidasta? Miksi tässäkin seurantar ryhmän raportissa ei voida kuitata kaikkia ehdotuksia toteutuneiksi? Syitä on monia. Osa ehdotuksista on sellaisia, joiden suhteen ei eri hallinnonalojen välillä löydy täyttä yhteisymmärrystä esimerkiksi vastuutahosta, operatiivisesta toteuttajasta tai rahoittajasta. Toinen - ja hyvin keskeinen - syy on se, että itse ehdotuksia kyllä pidetään yleisesti ottaen hyvinä, mutta niille ei löydy rahoitusta, joten ne ikään kuin jäävät odottamaan vuoroaan. Lisäksi on syytä todeta, että kun Taiston ehdotukset koskevat useita hyvinkin erilaisia taiteenaloja, tulisi löytää taiteenalojen yhteisiä painopisteitä, joita lähdetäisiin viemään eteenpäin. Taiteilijajärjestöjen aktiivisuus ja yhteistyö ovat myös avainasemassa näitä ehdotuksia toteutettaessa. Seurantar yhmä kuitenkin toteaa, että suuri osa niistä ongelmista, joita Taisto II-muistiossa ja tässä seurantar yhmässä on käsitelty, on edelleen olemassa.

Sen jälkeen kun ensimmäinen Taisto-toimikunta jätti mietintönsä, on tapahtunut paljon. Osa toimenpiteistä on ollut sellaisia, ettei niitä huomaa kuin poikkeustilanteissa, mutta ne ovat silti saattaneet tuoda parannusta taiteilijoiden elämään. Tähän seurantar yhmän muistioon ei ole ollut mahdollista koota kaikkea sitä, mitä on tapahtunut esimerkiksi taiteilijoiden työllisyyden osalta eri puolilla Suomea. Tiedossa kuitenkin on, että alueelliset taidetoimikunnat, maakuntaliitot, TE-keskukset ja taiteilijoiden yhdistykset ovat käynnistäneet hankkeita, joiden avulla on myös onnistuttu työllistämistehtävässä.

Taiteilijoiden sosiaaliturvaan ja verotukseen perehtymisessä ja näiden asioiden selvittämisessä Suomi on ollut kansainvälisestikin katsoen eturintamassa, mutta ei kuitenkaan yksin. Erityisesti muissa Pohjoismaissa on osoitettu hallinnollista kiinnostusta näitä asioita kohtaan, ovathan ongelmatkin usein samantyyppisiä. Kuluvan vuoden alussa on Ruotsissa julkaistu selvitys "Konstnärerna och tryggsamhet", jossa paneudutaan samoihin asioihin kuin Taisto II-muistiossa ja nyt käsillä olevassa seurantar yhmän raportissa. Osin myös tilanneanalyysi ja ratkaisumallit ovat samat. Niin ikään Norjassa julkaistiin vuonna 1999 selvitys "Kunstnere og trygd" joka paneutui norjalaisten taiteilijoiden sosiaaliturvaongelmiin sekä työmarkkinatilanteeseen.

Tässä seurantar yöryhmän muistiossa esitetään tiivistetysti Taisto II-toimikunnan ehdotusten nykytilanne. Taiteenalojen tilannekatsausta tai eri ongelma-alueiden taustoja ei enää ker-

rata, sillä tämä selvitystyö on tehty jo Taisto II-muistiossa. Seurantaryhmä toteaa, ettei ole syytä muuttaa aiemmin esitettyjä perusnäkömäämiä. Taisto II-toimikunnassa ja nyt seurantaryhmässä tehty selvitystyö sekä muu valtionhallinnossa toteutettu selvitys ja tutkimus taiteilijoiden asemasta antavat kattavan tietopohjan niille ehdotuksille, joita tässä muistiossa käsitellään. Suurin osa on sellaisia, että tulevaisuudessa on mahdollista selvitystyön sijaan keskittyä ehdotusten toteuttamiseen. Joitakin poikkeuksiaakin on, niihin palataan tämän muistion seuraavissa luvuissa.

Seurantaryhmä on myös joutunut joidenkin ehdotusten osalta toteamaan, ettei niitä ole mahdollista toteuttaa. Myös tällaiseen lopputulokseen ja realismiin tulee olla rohkeutta, sillä on turhaa kuljettaa selvitystyön kohteena ehdotuksia, joilla ei ole toteutumismahdollisuuksia ja jotka vain veisivät resursseja muilta toimenpide-ehdotuksilta.

Taiteilijoiden sosiaaliturvan, verotuksen ja työllisyyden parantaminen ei välttämättä merkitse suuria kustannuksia. Taisto II-toimikunnan ehdotuksista vain pieni osa oli sellaisia, jotka edellyttivät määrärahoja. Suurin osa suuntautui ohjeistukseen ja tiedotukseen. Myös määrärahoja edellyttävät ehdotukset olivat volyymiltaan sellaisia, että niiden osuus valtiontaloudessa on erittäin pieni. Ainoastaan eläketurvaan liittyvät ehdotukset edellyttävät suurempaa taloudellista panostusta. Seurantaryhmä on jatkanut linjaa, joka on pyrkinyt minimoimaan kustannukset samalla kuitenkin todeten, että on toimenpiteitä, jotka yksinkertaisesti edellyttävät erillistä määrärahaa toteutuakseen. Nämä määrärahoja edellyttävät ehdotukset on käsitelty erikseen luvun 3 lopussa.

Seurantaryhmä toteaa, että suuri osa niistä ongelmista, joita varten Taisto-toimikunnat ja työryhmät on nimetty, on edelleen olemassa. Ehdotuksia on siten edelleen toteuttamatta ja osa niistä on sellaisia, jotka on mahdollista toteuttaa vasta vuosien viiveellä. Seurantaryhmä on kuitenkin pyrkinyt konkretisoimaan jatkoehdotuksensa niin, että ne jatkavat elämäänsä eri virastoissa tai ministeriöissä. Yksi keskeinen teema Taisto II-toimikunnan ja seurantaryhmän työssä on ollut apurahan ja sosiaaliturvan vuorovaikutus. Osin Taistoissa tehdyn työn vaikutuksesta sosiaali- ja terveysministeriössä on nyt käynnistetty työryhmätyö, jonka tarkoituksena on selvittää kaikkien apurahalla toimivien (ml. tutkijat) sosiaaliturvaa. Seurantaryhmä toivoo, että osa niistä ehdotuksista, jotka kuuluvat tähän aihepiiriin tulee saamaan perusteellisen käsittelyn ja ratkaisun kyseisessä työryhmässä. Kuten käsillä olevasta muistiosta ilmenee, Taisto ei ole päättynyt.

2 Taisto II-toimikunnan ehdotukset - toteutuma

Tähän lukuun on koottu kaikki Taisto II-muistion 40 ehdotusta, niiden vastuutahot sekä nykyinen tilanne. Jatkotoimia edellyttävien ehdotusten osalta alla on maininta 'edellyttää toimenpiteitä'. Kyseiset toimenpiteet käyvät ilmi luvusta 3, jossa nämä ehdotukset on käyty perusteellisemmin läpi.

Työllisyys ja yrittäjyys

Taisto II-muistion työllisyyttä ja yrittäjyyttä käsittelevät ehdotukset olivat pääasiassa tiedonvälitykseen ja neuvontaan liittyviä. Työllistymistä edistävien projektien järjestämiseksi tarvitaan aloitteita kentältä (so. taiteilijajärjestöiltä). Ministeriöiden tehtävänä on turvata rakenteet, joiden avulla muut tahot käynnistävät työllistäviä hankkeita. Tästä syystä alla esitetyssä toteutumakoosteessa on usein toteamus "ei edellytä seurantaryhmän tai ministeriön toimia". Tämä tarkoittaa sitä, että kyseinen ehdotus on mahdollista toteuttaa silloin, kun löytyy taiteilijoiden aloitteita ja niiden toimeenpanijoita. Seurantaryhmän käsityksen mukaan edellytykset tällaisille hankkeille ovat olemassa. Kuten edellisessä luvussa mainittiin, eri puolilla Suomea tällaisia aloitteita onkin syntynyt, mutta niiden toteutumisesta puuttuu täsmällistä tietoa ja koordinaatiota.

Työllisyys ja yrittäjyys	Vastuutaho	Toteutuma
1. Luodaan taiteilijoiden asioihin perehtyneiden neuvojen verkosto työvoimahallintoon.	Työministeriö	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.
2. Perustetaan sähköinen verkosto (työtori) freelancetaiteilijoiden työllisyyden parantamiseksi.	Työministeriö Taiteilijajärjestöt	Järjestelmä on olemassa, ei edellytä toimenpiteitä.
3. Käynnistetään Ruotsin TeaterAlliansen -mallin mukainen hanke.	Työministeriö Taiteilijajärjestöt	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.
4. Lisätään ja tuetaan työllisyysmäärärahoista taiteilijoiden työllistymistä edistäviä projekteja.	Työministeriö	Ehdotus ei edellytä seurantaryhmän tai ministeriön toimia. Työllisyyttä edistäviä projektimäärärahoja tällaisiin tarkoituksiin on olemassa ja taiteilijat voivat hakea määrärahoja työllisyyttä edistäviin projekteihin. Työministeriössä on esittelymateriaalia em. rahoitusmahdollisuuksista, tätä toimitetaan pyynnöstä taiteilijajärjestöille jaettavaksi jäsenistölle.
5. Järjestetään kampanjoita, joilla jaetaan muille kuin perinteisille taidealan työnantajille tietoa erilaisista mahdollisuuksista hyödyntää taiteilijoita uudenaikaisissa tehtävissä.	Taiteilijajärjestöt Eri viranomaiset	Ehdotus ei edellytä seurantaryhmän tai ministeriön toimia.
6. Varataan 1 % julkisten rakennusten rakentamis- ja peruskorjauskustannuksista lakisääteisesti tai muulla velvoittavalla tavalla taidehankintoihin tai rakennetun ympäristön taiteellisen tason nostamiseen.	Vastuutahoa ei mainittu	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.
7. Perustetaan prosenttiperiaatteen toteuttamisen edistämiseksi seurantaryhmä, jossa on alan taiteellinen (arkkitehdit, kuvataiteilijat) edustus sekä asianomaiset virkamiehet.	Opetusministeriö	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.

Taiteilijoiden ammatillinen koulutus

Ammatillisesta koulutuksesta on muodostunut taidepoliittisessa keskustelussa yksi tärkeimmistä kysymyksistä. Erityisesti kiinnostuksen ja huolen kohteena ovat olleet taiteilijoiden ammatillisen koulutuksen määrään sekä opettajan pätevyyteen ja koulutuksen sisältöön liittyvät asiat. Seurantaryhmä on käsitellyt taiteilijoiden koulutukseen liittyviä asioita kuullen asiantuntijoita sekä järjestäen yhteisen kokouksen opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedepolitiikan osaston kanssa. Taisto II-muistiossa esitetty taiteilijoiden koulutukseen liittyvät

ehdotukset koskivat toisaalta ammatillisen koulutuksen määrää ja toisaalta ammatissa jo toimivien taiteilijoiden mahdollisuutta toimia opettajana alansa oppilaitoksissa. Lisäksi tanssijoiden osalta yksi pitkään vireillä ollut ehdotus koski tanssijoiden ammatillista uudelleenkoulutusta. Viimeksi mainittua lukuun ottamatta voidaan todeta useimpien koulutusta koskevien ehdotusten toteutuneen tai olevan toteutumassa.

Työllisyys ja yrittäjyys	Vastuutaho	Toteutuma
8. Helpotetaan taiteilijoiden osalta erivapauden myöntämistä aineenopettajan kasvatustieteellisistä opinnoista. Korkeakoulujen taiteen perustutkintoon lisätään mahdollisuus suorittaa aineenopettajan kasvatustieteelliset opinnot.	Opetusministeriö	Taideteollinen korkeakoulu tulee käynnistämään erillisrahoituksella pedagogiset opinnot, joka tulee helpottamaan kuvataiteilijoiden pätevoitymistä opettajiksi. Tanssinopettajien pätevyyden osalta ollaan valmistelemassa siirtymäsäännöksiä. Mahdollisuudet kuvataideopettajien pätevoittämiseen näyttötutkinnon kautta otetaan pohdittaviksi opetusministeriössä.
9. Kiinnitetään tulevaisuudessa enemmän huomiota taidealojen ammattiin johtavien koulutuspaikkojen ja työpaikkojen väliseen suhteeseen ja annetaan alan koulutusta järjestäville oppilaitoksille asiassa tarvittavaa ohjausta.	Opetusministeriö	Vastikään opetusministeriössä on päätetty, että kulttuurialan toisen asteen ammatillinen koulutus kuuluu ns. rajoitettavan koulutuksen piiriin eli edellyttää tulevaisuudessa erillislupaa.
10. Kiinnitetään taidealan koulutuksessa huomiota yritystoimintaa koskeviin opetuksen sisältöihin.	Opetusalan viranomaiset	Oppilaitoksilla on yhteistyötä yritysten ja TE- keskusten kanssa alueilla.
11. Perustetaan työryhmä järjestämään aktiiviuransa päättävien tanssijoiden neuvontapalvelut sekä uudelleenkoulutuksen taloudellinen tukijärjestelmä.	Opetusministeriö Työministeriö Sosiaali- ja terveysministeriö (KELA, STTL)	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.
12. Taiteilijayrittäjille (ml. käsityöyrittäjät) tai yrittäjiksi aikoville suunnataan räätälöityä koulutusta pienyritystoiminnasta.	Työministeriö Järjestöt (TE-keskukset)	Räätälöityä koulutusta eri ryhmille voidaan järjestää. Edellytyksenä räätälöidylle yrittäjäkoulutukselle ovat taiteilijoiden tällaista koulutusta koskevat ehdotukset.

Taiteilijoiden yritystoiminta

Taisto II-muistiossa tehtiin myös ehdotuksia, joiden tarkoituksena oli helpottaa taiteilijoiden yritystoimintaa. Kaikille taiteenaloille yritysmuotoinen toiminta ei sovi, eikä yrityksen perustaminen lisää ratkaisevasti työllistymismahdollisuuksia. Sen sijaan joillakin taiteenaloilla yritystoiminnalla on pitkät perinteet ja toimiminen yritysmuodossa on aina ollut luontevaa. Lisäksi viime vuosina käynnistetyt uusosuuskunnat ovat laajentaneet joillakin aloilla myös taiteilijoiden toimintaedellytyksiä. Keskeinen ongelma yritysmuotoisessa toiminnassa taiteilijoiden - kuten muidenkin - osalta on kuitenkin heikompi sosiaaliturva suhteessa työntekijä-asemassa toimiviin. Viime aikojen suuntauksena on ollut rohkaista taiteilijoita toimimaan yritysmuodossa, mutta monen taiteenalan taloudelliset edellytykset ovat siinä määrin huonot, ettei yritysmuotoisen toiminnan merkitys ole kasvanut. Taisto II-toimikunnan yritystoimintaan liittyvät ehdotukset olivat pääasiassa neuvontaa ja tiedotusta koskevia.

Työllisyys ja yrittäjyys	Vastuutaho	Toteutuma
13. Laaditaan taiteilijoille yritystoimintaopas.	Kauppa- ja teollisuusministeriö Sosiaali- ja terveysministeriö Työministeriö järjestöt	Ehdotus ei edellytä seurantaryhmän tai ministeriön toimia vaan taiteilijajärjestöjen aloitteellisuutta TE-keskusten suuntaan.
14. Käynnistetään projekti, jonka puitteissa järjestetään alueelliset elinkeino-neuvontapalvelut siten, että niissä otetaan huomioon taiteilijayrittäjyyden erityispiirteet.	TE -keskukset Kuntien kulttuuritoimi Alueelliset taidetoimikunnat Taiteilijajärjestöt	Ehdotus ei edellytä seurantaryhmän tai ministeriön toimia vaan taiteilijajärjestöjen aloitteellisuutta TE-keskusten suuntaan.
15. Lisätään tietoa TE -keskusten asiantuntija- ja muista palveluista.	Kauppa- ja teollisuusministeriö taiteilijajärjestöt	Ehdotus ei edellytä seurantaryhmän tai ministeriön toimia vaan taiteilijajärjestöjen aloitteellisuutta TE-keskusten suuntaan.
16. Järjestetään uusosuuskuntatoimintaan liittyvää neuvontaa taiteilijoille ja muille taiteen alan toimijoille.	Työministeriö Kauppa- ja teollisuusministeriö Uusyrityskeskukset aluehallintoviranomaiset taiteilijajärjestöt	Ehdotus ei edellytä seurantaryhmän tai ministeriön toimia vaan taiteilijajärjestöjen aloitteellisuutta TE-keskusten suuntaan.

Sosiaaliturva

Taisto II-muistiossa esitetyt taiteilijoiden sosiaaliturvaa koskevat ehdotukset olivat toisaalta eläketurvaa laajasti koskevia (esim. taiteilijaeläkkeet, taiteilija-apurahojen eläkeoikeus) ja toisaalta sosiaaliturvalainsäädännön toteuttamista ja ohjeistusta koskevia. Keskeisenä ongelma taiteilijoiden sosiaaliturvassa on se, että suomalaisen sosiaaliturvan taso suurelta osin perustuu ansaittuun veronalaiseen tuloon. Kun monilla taiteenaloilla tulo on pieni, jäävät taiteilijat usein vain perusturvan varaan. Niin ikään taiteilijoiden epätyypillinen työmarkkina-asema sekä toisaalta apurahalla toimiminen aiheuttavat käytäntöjen epäselvyyttä sekä viranomais- että taiteilijapuolella. Taisto II-toimikunnan ehdotukset tähtäsivät siihen, että ohjeistusta kehittämällä saadaan olemassa oleviin käytäntöihin ennustettavuutta. Näin on joidenkin ehdotusten osalta tapahtunutkin.

Osa sosiaaliturvaa koskeneista ehdotuksista jää jatkoselvittelyn varaan. Yhtenä jatkoselvitysten foorumina voi toimia mm. sosiaali- ja terveysministeriön nimittämä apurahalla työskentelevien sosiaaliturvaa selvittävä työryhmä. Joidenkin ehdotusten osalta seurantaryhmä on joutunut toteamaan, ettei niiden toteutuminen ole mahdollista nykyisen järjestelmän puitteissa.

Sosiaaliturva	Vastuutaho	Toteutuma
17. Ryhdytään tarvittaviin lainsäädäntö-toimiin VEL – eläkeoikeuden liittämiseksi viiden valtion taiteilija-apuraha-vuoden kertymiin. Eläkeoikeus liittyisi kuhunkin viiden vuoden kertymään.	Opetusministeriö	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.
18. Seuraavassa vaiheessa VEL -eläke-oikeus liitetään kaikkiin valtion taiteilija-apurahoihin niiden kestosta riippumatta. Tässä yhteydessä ratkaistaan myös apurahojen eläkevakuutusmaksukysymykset.	Opetusministeriö	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.
19. Selvitetään, miten pienituloisten, yrittäjinä toimivien taiteilijoiden maksukyky olisi otettava huomioon vakuutusmaksua alentavana tekijänä eläketurvaa kuitenkin heikentämättä.	YEL – työryhmä/ Eläketurvakeskus	On selvitetty, ettei ole ollut mahdollista tehdä taiteilijoiden osalta erityisratkaisua nykyisen vakuutusjärjestelmän puitteissa. Vuonna 2005 voimaan tulevassa uudistuksessa toteutettu YEL-työtulojousto tulee mahdollisesti vaikuttamaan myönteisesti asiaan.
20. Selvitetään, millaisia mahdollisuuksia on ansioeläkejärjestelmän puitteissa korjata muita taiteilijoiden eläketurvan epäkohtia, ja ryhdytään tarvittaessa toimenpiteisiin.	Sosiaali- ja terveysministeriö	Nykyisen ansioeläkejärjestelmän puitteissa ei voida ratkaista erityisryhmien eläketurvan epäkohtia. Ei jatkotoimia seurantaryhmältä tai ministeriöltä. Taiteilijoiden eläketurva tulee esille STM:n työryhmässä (apurahalla työskentelevien sosiaaliturvaa selvittävä työryhmä).

21. Laaditaan ohjeistus taiteilijoiden työttömyysturvaan liittyvistä asioista työvoimaviranomaisille sekä etuuksien maksajille.	STM/ vakuutusvalvontavirasto	Uusi ohjeistus on laadittu.
22. Käsitellään taiteilija-ammattien erityispiirteitä taiteilijoiden työvoimapolitiittista asemaa koskeissa ohjeissa. Lisäksi ohjeissa käsitellään apurahan vaikutusta taiteilijan asemaan työmarkkinoilla.	Työministeriö	Uudistetun työttömyysturvalain soveltamisohjeissa käsitellään Taisto II – mietinnössä mainittuja asioita, mm. apurahat, tekijänoikeustulot.
23. Taiteilijoiden työttömyyspäivärahaa koskeissa ohjeissa tulee käsitellä työssäoloehdon kertymistä sekä apurahojen ja tekijänoikeuskorvausten vaikutusta työttömyysturvaan. Työssäoloehdon osalta tulee selvittää esittävän taiteen ongelmat työssäoloehdon kertymisessä.	STM/ vakuutusvalvontavirasto	Työssäoloehdoton on tulossa muutos yllämainitun lakiuudistuksen myötä. Asetuksen osalta on sovittu jatkoneuvotteluista työssäoloehdon osalta.
24. Kiinnitetään huomiota siihen, että YEL -työtulon määrittämisellä sairauspäivärahan perusteeksi saattaa olla taiteilijoiden sosiaaliturvaa heikentäviä vaikutuksia.	YEL - työryhmä	Kyseessä on yleinen sosiaaliturvaan ja tulotasoon liittyvä ongelma. Seurantaryhmä kiinnittää huomiota siihen, että YEL-vakuuttaminen tehtäisiin oikean työtulon mukaan.
25. Laaditaan ohjeet apurahojen vaikutuksista eri sosiaaliturvaetuuksiin.	Sosiaali- ja terveysministeriö	Seurantaryhmä on ollut yhteydessä sosiaali- ja terveysministeriöön ja esittänyt, että toimeentulo-ohjeistuksessa otetaan huomioon apurahat.
26. Selvitetään, voidaanko taiteellisesta työstä aiheutuneet materiaali- ja muut menot ottaa huomioon vähentävänä tekijänä silloin, kun määritellään yleisen asumistuen perusteena olevaa tuloa.	KELA	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.
27. Selvitetään, onko mahdollista muuttaa lakia asumiseen perustuvan sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta siten, että lain 7 §:n 4 kohtaan lisätään taiteenharjoittajat.	Sosiaali- ja terveysministeriö	STM on luvannut selvittää asiaa.
28. Työtapaturma- ja ammattitauti-lakien soveltamisohjeissa otetaan tanssitaiteilijoiden asema nykyistä paremmin huomioon.	STM/TAKE	Korvauskäytäntö on seurantaryhmän saaman tiedon mukaan parantunut.
29. Ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää lisätään.	Opetusministeriö Valtiovarainministeriö	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.

Verotus

Taisto II-muistiossa esitetyt verotusta koskevat ehdotukset liittyivät myös suurelta osin lainsäädäntöön ja ohjeistukseen. Merkittävin lainsäädännön uudistusehdotus liittyy ns. tekijäntiliin. Toinen taiteilijoiden elämään keskeisesti vaikuttava ehdotus koski apurahojen verollisuuden/verottomuuden vaikutusten selvittämistä.

Verotus	Vastuutaho	Toteutuma
30. Ryhdytään lainsäädännön muutostoihin taiteilijan menovarauksen tai vaihtoehtoisesti taiteilijan tekijäntilin aikaansaamiseen tuloverolakiin ja elinkeinoverolakiin.	Valtiovarainministeriö	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.
31. Selvitetään lainsäädäntömuutosten tarvetta freelancetyöntekijöiden matkakustannusten ja kustannuskorvausten verokohdaluun.	Valtiovarainministeriö	Asia ei ole ratkaistavissa osittain, liittyy yleisempiin verotusratkaisuihin.
32. Tuloverolain 71 §:ää muutetaan siten, että myös työkorvausta saavien luonnollisten henkilöiden matkakustannusten korvaukset olisivat verovapaita samoin kuin palkansaajien matkakustannusten korvaukset.	Valtiovarainministeriö	Asia ei ole ratkaistavissa osittain, liittyy yleisempiin verotusratkaisuihin.
33. Laaditaan ohjeet matkakustannusten ja kustannuskorvausten verotettavuudesta työnantajille ja taiteilijoille sekä tehdään kuvaus taiteilijoiden työskentelystä ja siihen liittyvistä matkoista.	Verohallitus Taiteilijajärjestöt	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.
34. Muutetaan tuloverolain 105 a §:ää siten, että ansiotulona verotettavasta tekijänoikeustulosta myönnetään ansiotulovähennys.	Valtiovarainministeriö	Toteutunut. Ei edellytä toimenpiteitä.
35. Arvonlisäverotukseen liittyvä ns. vähäisen liiketoiminnan raja nostetaan 11000 euroon.	Valtiovarainministeriö	Asia ei ole ratkaistavissa osittain, liittyy yleisempiin verotusratkaisuihin.

36. Tulee huolehtia siitä, että kuvataiteelle määrättävä arvonlisäverokanta on alin mahdollinen, jos EY:n tuomioistuimen päätöksellä kuvataiteen ensimyyntille säädetään arvonlisävero.	Valtiovarainministeriö	Toteutunut. Ei edellytä toimenpiteitä. Asiaan on kuitenkin syytä palata esimerkiksi silloin, kun pohditaan galleristien toimintaedellytyksiä.
37. Selvitetään mahdollisuutta arvonlisäverolain muuttamiseksi niin, että valokuvataidetta käsiteltäisiin arvonlisäverotuksessa samalla tavalla kuin muutakin kuvataidetta.	Valtiovarainministeriö	Toteutunut. Ei edellytä toimenpiteitä. Todettiin kuitenkin, että taideteoksen määritelmä ko. direktiivissä on vanhentunut. Mikäli direktiivi avataan, tähän asiaan tulee palata
38. Tehdään selvitys apurahojen verollisuuden/verottomuuden vaikutuksista taiteilijalle ja valtiolle. Selvityksestä tulee käydä ilmi kaikki kustannusvaihtokutukset sekä se, miten apurahojen verottomuus tai verollisuus vaikuttaa taiteilijoiden sosiaaliturvaan.	Opetusministeriö	Edellyttää toimenpiteitä, ks. seuraava luku.
39. Verohallinnon käsikirjaa tarkennetaan apurahojen osalta ja selvennetään niihin kohdistuvien tulonhankkimiskulujen vähentämisen periaatteita.	Verohallitus	Verohallituksessa valmistellaan yhteistyössä taiteilijajärjestöjen ja muiden asiantuntijoiden kanssa kyseinen tarkennus.
40. Keskitetään taideammattien verotuksen ohjaus muutamalle tai yhdelle virkamiehelle.	Verohallitus	Asia on vireillä verohallituksessa.

Taisto II-toimikunnan ehdotuksista on toteutunut tai saatettu asianomaisten viranomaisten käsiteltäväksi kaikkiaan 24 ehdotusta. Jatkotoimia odottaa vielä kaikkiaan 16 ehdotusta. Osa kyseisistä ehdotuksista on sellaisia, jotka ovat mukana hallinnonalan painopisteinä myös hallituksen taide- ja taiteilijapolitiikkaa koskevassa periaatepäätöksessä.

3 Jatkotoimenpiteitä edellyttävät ehdotukset

Työllisyys ja yrittäjyys

Ehdotus 1.

Luodaan taiteilijoiden asioihin perehtyneiden neuvojen verkosto työvoimahallintoon¹.

Seurantaryhmä toteaa, että työvoimatoimistoissa on jossain määrin olemassa myös alakoh-
taisia neuvopalveluita. Erillistä taiteilijoihin - tai muihin ammattiryhmiin - perehtyneiden
neuvojen yhdyshenkilöverkkoa ei ole työministeriön näkemyksen mukaan mahdollista
luoda.

Työministeriössä uudistetaan yrittäjän työttömyysturvan työvoimapolitiittisia edellytyksiä
koskevat ohjeet. Seurantaryhmä ehdottaa, että ohjeet työvoimatoimistoille ja työvoimatoimi-
kunnille laaditaan yhteistyössä taiteilijajärjestöjen kanssa. Ohjeissa käsitellään taiteilijoiden
ammatinharjoittamiseen liittyviä erityispiirteitä, apurahoja jne. tavoitteena on työvoimaviran-
omaisten asiantuntemuksen lisääminen taiteilijoita koskevissa asioissa. Ohjeet laaditaan
virkatyönä työministeriössä.

Aikataulu: 2003

Vastuutaho: työministeriö

Ehdotus 3.

Käynnistetään Ruotsin TeaterAlliansen -mallin mukainen hanke

Kyseistä ehdotusta on työstetty eteenpäin seurantaryhmän nimeämässä erillisessä alatyö-
ryhmässä, jossa on ollut mukana taiteilijajärjestöjen, työministeriön, sosiaali- ja terveystoimi-
nisteriön ja opetusministeriön edustus. Ruotsin vastaava järjestelmä koskee vain näyttelijöi-
tä², mutta Suomessa hanketta on pyritty kehittämään siihen suuntaan, että se avaisi
työllistymismahdollisuuksia työsuhteessa toimiville taiteilijoille laajemminkin. Ehdotuksen

---

¹ Numerointi viittaa ehdotuksen järjestysnumeroon (ks. luku 2).

² TeaterAlliansen -hankkeesta tarkemmin ks. Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa
selvittävän toimikunnan (TAISTO II) muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 22: 2000.

selvittämistä jatketaan erillisessä työryhmässä, jossa ovat edustettuina taiteilijajärjestöt, työministeriö, opetusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö.

Aikataulu: 2003

Vastuutaho: opetusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö

Ehdotukset 6 ja 7.

Prosenttiperiaatteen toteuttaminen ja toteutumisen seuranta.

Prosenttiperiaatteella tarkoitetaan käytäntöä, jossa tietty osuus rakennuskustannuksista varataan taidehankintoihin. Tämän jo pitkään esillä olleen ehdotuksen tavoitteena on ollut lisätä nimenomaan visuaalisten alojen taiteilijoiden työllisyyttä. Käytäntö on voimassa joissakin kunnissa, mutta tavoitteena on saada se yleistymään. Erityisesti valtion rakennuskohteet ovat avainasemassa. Suomen Taiteilijaseura ja SAFA ovat käynnistäneet yhteisen projektin prosenttiperiaatteen edistämiseksi. Projekti etenee suunnitelmien mukaisesti, mutta ilman asiaankuuluvia resursseja. Seurantaryhmä ehdottaa, että valtion rakennustaidetoimikunta osoittaa Hallituksen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman (APOLI) seurantaan varatusta määrärahasta tietyn summan, jonka avulla SAFA ja STS voivat palkata projektisihteerin erityisesti prosenttiperiaatteen toteutumista edistämään ja seuraamaan. Seurantaryhmän näkemyksen mukaan APOLIn seuranta voitaisiin resursoida vastaavalla määrärahalla vuoden 2004 alusta, jolloin prosenttiperiaatteen toteuttamiseen liittyvää toimintaa voitaisiin priorisoida. Seurantaryhmä muistuttaa myös prosenttiperiaatteen olevan yksi painopiste valtioneuvoston taide- ja taiteilijapolitiikasta antamassa periaatepäätöksessä.

Aikataulu: määräraha vuodelle 2004

Vastuutaho: OPM/valtion rakennustaidetoimikunta

Ehdotus 11.

Perustetaan työryhmä järjestämään aktiiviuransa päättävien tanssijoiden neuvontapalvelut sekä uudelleenkoulutuksen taloudellinen tukijärjestelmä.

Taisto II-seurantaryhmän erillinen alatyöryhmä on selvittänyt ehdotusta ja koonnut taustaineistoa. Seurantaryhmä ehdottaa, että perustetaan erillinen työryhmä tekemään jatkoselvitystä asiassa.

Aikataulu: 2003

Vastuutaho: opetusministeriö

Sosiaaliturva

Ehdotus 17.

Ryhdytään tarvittaviin lainsäädäntötoimiin VEL - eläkeoikeuden liittämiseksi valtion viiden taiteilija-apurahavuoden kertymiin. Eläkeoikeus liittyisi kuhunkin viiden vuoden kertymään.

Ehdotus 18.

Seuraavassa vaiheessa VEL -eläkeoikeus liitetään kaikkiin valtion taiteilija-apurahiin niiden kestosta riippumatta. Tässä yhteydessä ratkaistaan myös apurahojen eläkevakuutusmaksukysymykset.

Valtion apurahoihin liittyvästä eläkeoikeudesta on useita esityksiä sekä Taisto I ja II -mietinnöissä että hallituksen taide- ja taiteilijapoliittisessa ohjelmaehdotuksessa (TAO). Eläkeoikeus liittyy aiemmin myönnettyihin 15-vuotisiin apurahoihin sekä 5-vuotisiin apurahoihin. Taisto- ja TAO -muistioissa on esitetty, että ensi vaiheessa eläkeoikeus liittyisi myös viiden vuoden apurahakertymään (ei siis pelkästään 5-vuotisia myönnettyihin) ja toisessa vaiheessa kaikkiin työskentelyapurahoihin.

TAO-toimikuntaa varten tehtyjen laskelmien mukaan vuodesta 2006 lukien on nykyisen lainsäädännön mukainen apurahajärjestelmä täydessä laajuudessaan. Tällöin vuosittain käytettävissä olevien apurahavuosien kokonaismäärä on 495 vuotta. 5-vuotisten apurahojen, joihin eläkeoikeus on liittynyt, osuus olisi 260 apurahavuotta. Esityksen kustannusvaikutus koskisi sitä osaa 235 apurahavuodesta, jonka saajien yhteenlaskettu apurahakertymä nousee vähintään viiteen vuoteen. Aiempina vuosina näiden apurahan saajien osuus on ollut runsas 10 %. Yksittäisen apurahan suuruus on valtion A9 palkkaluokan mukainen. Valtionhallinnossa yleisesti noudatettavien laskentaperusteiden mukaan eläkekustannukset lasketaan 25 prosentiksi palkkausmenoista, joten apurahajärjestelmän ollessa täydessä laajuudessaan olisi em. laskennallinen vuotuinen eläkekustannuslisä vuoden 2001 palkkatason mukaisesti noin 110 000 euroa (650 000 mk).

Seurantaryhmä ehdottaa, että opetusministeriö käynnistää lakimuutoksen edellyttämän valmistelutyön. Lisäksi seurantaryhmä toteaa, että asia liittyy osittain sosiaali- ja terveysministeriön nimittämän apurahalla työskentelevien sosiaaliturvaa selvittävän työryhmän toimeksiantoon.

Aikataulu: 2003 - 2005

Vastuutaho: opetusministeriö

Ehdotus 26.

Selvitetään, voidaanko taiteellisesta työstä aiheutuneet materiaali- ja muut menot ottaa huomioon vähentävänä tekijänä silloin, kun määritellään yleisen asumistuen perusteena olevaa tuloa.

Seurantaryhmä on muistuttanut Kansaneläkelaitosta ongelmasta ja ehdottaa, että KELA tarkistaisi kyseiset ohjeet, mikäli siihen ilmenee aihetta.

Aikataulu: 2003

Vastuutaho: opetusministeriö/KELA

Ehdotus 29.

Ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää lisätään.

Nykyvuotoisia valtion ylimääräisiä taiteilijaeläkkeitä on myönnetty vuodesta 1974 lähtien, jolloin järjestelmää myös täydennettiin perhe-eläkkeellä. Ylimääräinen taiteilijaeläke myönnetään taiteilijalle tunnustukseksi ansiokkaasta toiminnasta luovana tai esittävänä taiteilijana. Taiteilijaeläke on harkinnanvarainen ja se myönnetään hakemuksesta. Taiteilijaeläkkeen suuruus vuonna 2003 on 1 032 € kuukaudessa (osaeläke 516 €) ja se on veronalaista tuloa. Taiteilijaeläkkeitä ei yhteen soviteta muun eläketurvan kanssa. Vuonna 2001 taiteilijaeläkkeen saajia oli runsaat 1 000 henkilöä (omaeläkkeet) ja eläkemeno oli kaikkiaan 10,3 milj. euroa.

Luonteeltaan taiteilijaeläke on sekä tunnustus taiteellisesta työstä että käytännössä osa eläketurvaa. Kun asiaa katsotaan taiteellisen tunnustuksen näkökulmasta, päätös tehdään sen perusteella, katsotaanko hakijan taiteellisen työn olleen riittävän korkeatasoista tällaiseen tunnustukseen (riippumatta siitä millainen hänen eläketurvansa on tai tulee olemaan). Vuodesta 1992 lähtien eläkkeiden myöntämisessä on kuitenkin pitänyt ottaa huomioon myös hakijan taloudellinen asema (so. verotettavat tulot ja mahdollinen muu eläketurva). Taiteilijaeläkettä ei voida myöntää kokoeläkkeenä, mikäli henkilön tulotaso ylittää tietyn rajan. Taiteilijaeläkkeen tunnustuksellinen luonne saattaa jättää osan taiteilijoista ulkopuolelle ja toisaalta taloudellinen näkökulma karsii sellaisia, jotka ansaitsisivat taiteellisista syistä tunnustuksen, mutta joiden tulotaso on sen myöntämiseen liian korkea.

Seurantaryhmä esittää, että taiteilijaeläkkeiden vuosittain myönnettävässä määrässä palataan asteittain (5 kpl/vuosi) aiempaan 65 vuosimäärään. Lisäksi ehdotetaan tutkittavaksi malleja järjestelmän uudistamiseksi. Uudistamisen tavoitteena olisi järjestelmän perusajatuksen säilyttäminen sekä eläketurvan laajentaminen. Tällöin voisi yhtenä vaihtoehtona pohtia esimerkiksi eräänlaista "takuueläke" -mallia pohjoismaisten tulotakuujärjestelmien tapaan³. Seurantaryhmä esittää, että opetusministeriö ryhtyy toimenpiteisiin yllämainittujen ehdotusten toimeenpanemiseksi.

Aikataulu: 2003 - 2010

Vastuutaho: opetusministeriö/ valtiovarainministeriö

Verotus

Ehdotus 30.

Ryhdytään lainsäädännön muutostoiimiin taiteilijan menovarauksen tai vaihtoehtoisesti taiteilijan tekijäntilin aikaansaamiseksi tuloverolakiin ja elinkeinoverolakiin.

Seurantaryhmä ehdottaa, että asiassa edetään ns. urheilijatiliä esikuvana käyttäen. Lainmuutoksen tarpeellisuutta, lain soveltamispiiriä ja järjestelmän käytännön toteuttamista selvittämään perustetaan opetusministeriön asettama työryhmä. Työryhmässä on valtiovarainministeriön, verohallinnon ja muiden asianomaisten tahojen edustus. Mahdollisen verolain valmistelu tapahtuu valtiovarainministeriön toimesta.

Aikataulu: 2004

Vastuutaho: opetusministeriö

Ehdotus 31.

Selvitetään lainsäädäntömuutosten tarvetta freelancetyöntekijöiden matkakustannusten ja kustannuskorvausten verokohteluun.

Seurantaryhmä toteaa, että ehdotuksen toteuttaminen on freelancetaiteilijoiden näkökulmasta tärkeää. Työryhmä esittää, että matkakustannusten ja kustannuskorvausten verotusta koskevia säännöksiä uudistetaan tasapuolisemmiksi. Muutokset valmistellaan valtiovarainministeriössä virkatyönä yhteistyössä taiteilijajärjestöjen kanssa.

---

³ Tulotakuu on eräissä Pohjoismaissa käytössä oleva aktiivi-iässä olevien taiteilijoiden tukimuoto, jossa tuen määrä on riippuvainen taiteilijan muusta tulosta. Ks. tarkemmin esim. Heikkinen 2003.

Aikataulu: 2004

Vastuutaho: valtiovarainministeriö

Ehdotus 33.

Laaditaan ohjeet matkakustannusten ja kustannuskorvausten verotettavuudesta työnantajille ja taiteilijoille, sekä tehdään kuvaus taiteilijoiden työskentelystä ja siihen liittyvistä matkoista.

Myös verohallinto on esittänyt muutoksia matkakustannusten vähentämiseen. Tämän vuoksi ohje on tarkoituksenmukaista kirjoittaa vasta kun on selvillä, toteutuvatko esitetyt muutokset.

Aikataulu: 2005

Vastuutaho: Verohallitus

Ehdotus 38.

Tehdään selvitys apurahojen verollisuuden/verottomuuden vaikutuksista taiteilijalle ja valtiolle. Selvityksestä tulee käydä ilmi kaikki kustannusvaikutukset sekä se, miten apurahojen verottomuus tai verollisuus vaikuttaa taiteilijoiden sosiaaliturvaan.

Taisto II-toimikunta ehdotti muistiossaan apurahojen verollisuuden/verottomuuden vaikutusten selvittämisestä. Ehdotuksen mukaan selvityksestä tulisi käydä ilmi mahdollisen verollisuuden kustannusvaikutukset sekä se, miten apurahojen verottomuus tai verollisuus vaikuttaa taiteilijoiden sosiaaliturvaan. Ehdotuksen taustalla olivat mm. eräiden taiteilijajärjestöjen (lähinnä esittävän taiteen edustajien) esiin nostamat ongelmat, jotka aiheutuvat siitä, ettei apurahatulo ole verrattavissa muuhun veronalaiseen tuloon. Taisto II-muistiossa ei siis esitetä apurahan verottamista, vaan ainoastaan sellaisen selvitystyön aloittamista, jossa tarkasteltaisiin apurahan verokohteluun liittyviä eri näkökulmia.

Sekä Taisto I- että II-toimikuntien työn aikana on tuotu esiin runsaasti sellaisia - lähinnä sosiaaliturvaan liittyviä - ongelmia, joiden taustalla on apurahan verottomuus. Kun valtion taiteilija-apurahakausi saattaa olla vuosien mittainen, mutta tuona aikana ei kerry veronalaista tuloa tai kertynyt tulo on vähäistä, on taiteilijoille aiheutunut ongelmia mm. sellaisissa tilanteissa, jolloin he ovat nauttineet jotakin tuloon perustuvaa sosiaalietuutta (esim. äitiyspäivärahaa). Veroton apuraha ei ole myöskään kartuttanut eläketurvaa muiden kuin 15-vuotisten ja sittemmin 5-vuotisten apurahojen osalta. Lisäksi verottoman apurahan saaminen on aiheuttanut vaihtelevaa kohtelua sosiaaliturvaetuuksien osalta.

Seurantaryhmä esittää, että Taisto II-muistiossa ehdotettu selvitystyö aloitetaan. Selvitystyön alkaessa korostetaan, että ratkaisuja suuntaan tai toiseen ei tehdä, ennen kuin mahdollisen verollisuuden hyödyt ja haitat on selvitetty. Ainakin seuraavat asiat tulee ottaa selvityksen kohteeksi:

- Apurahan veronalaistamisen kustannusvaikutukset: apurahan nettomäärän tulisi säilyä ennallaan, mikä edellyttäisi apurahan korotusta (nyk. A9-palkkaluokan mukainen). Lisäksi selvitetään valtiolle aiheutuvat kustannukset työnantajan sosiaaliturva- ja eläkemaksuista.
- Miten ratkaistaan muiden kuin valtion (kunnat, säätiöt) myöntämien apurahojen asema. Tätä voitaneen selvittää pohjoismaisten kokemusten avulla.

Asiassa voidaan seurantaryhmän näkemyksen mukaan edetä siten, että opetusministeriö käynnistää selvitystyön. Selvitystyön jälkeen ministeriössä arvioidaan, onko tarkoituksenmukaista lähteä muuttamaan nykyistä apurahajärjestelmää muiden pohjoismaiden järjestelmien suuntaan. Apurahoihin liittyvän sosiaaliturvan osalta asia tulee käsittelyyn STM:n nimittämässä apurahalla työskentelevien sosiaaliturvaa selvittävässä työryhmässä.

Aikataulu: 2004

Vastuutaho: opetusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö

Määrärahoja edellyttävät ehdotukset ja toimenpiteet

Nro	Ehdotus	Määräraha (pysyvä/määräaikainen/ suuruusluokka)
1	Käynnistetään Ruotsin TeaterAlliansen -mallin mukainen hanke.	Kustannusvaikutuksia ei ole tässä vaiheessa selvitetty.
6 ja 7	Prosenttiperiaatteen toteuttaminen ja seuranta	Projektimääräraha, kertaluonteinen, suuruusluokka 20 000 - 40 000 €
17 ja 18	Ryhdytään tarvittaviin lainsäädäntötoimiin VEL -eläkeoikeuden liittämiseksi valtion taiteilija-apurahakertymiin.	Pysyvä lisäys, suuruusluokka noin 100 000 €
29	Ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää lisätään.	Nykyiset kustannukset taiteilijaeläkkeistä ovat vuositasolla yhteensä runsaat 10 miljoonaa euroa. Viiden taiteilijaeläkkeen lisäys edellyttäisi vuotuista kustannuslisää noin 60 000 euroa.

Valtiovarainministeriötä edustavan jäsenen Arto Merimaan lausunto

Työryhmä ehdottaa ns. prosenttiperiaatteen käynnistämistä projektiluonteisena (ehdotukset 6 ja 7). Tämä tapahtuisi siten, että perustettaisiin erillinen työryhmä tekemään jatkoselvitystä asiassa. Selvitysryhmälle palkattaisiin erityinen projektisihteeri. Prosenttiperiaate tarkoittaa sitä, että tietty osuus (esim. 1 %) julkisten rakennusten rakentamis- ja peruskorjauskustannuksista varataan lakisääteisesti tai muulla velvoittavalla tavalla taidehankintoihin tai rakennetun ympäristön taiteellisen tason nostamiseen. Osaltani en voi yhtyä tähän ehdotukseen, joka tarkoittaisi uuden menoautomaatin käyttöönoton valmistelua valtion taloussuunnittelussa. Pidän parempana nykyistä käytäntöä, joka vapaan harkinnan perusteella varsin monissa tapauksissa on johtanut merkittäviin taidehankintoihin uudis- tai peruskorjaushankkeiden yhteydessä.

Työryhmä esittää ehdotuksessaan 18, että jatkossa VEL -eläkeoikeus liitetään kaikkiin valtion taiteilija-apurahoihin niiden kestosta riippumatta. Tässä yhteydessä ratkaistaan myös apurahojen eläkevakuutusmaksukysymykset. Mielestäni ehdotus olisi tullut muotoilla seuraavasti: "Ratkaistaessa seuraavassa vaiheessa eläketurvan liittämistä kaikkiin valtion taiteilija-apurahoihin niiden kestosta huolimatta otetaan huomioon myös sosiaali- ja terveysministeriön nimeittämän apurahalla työskentelevien sosiaaliturvaa selvittävän työryhmän kannanotot. Niinikään on ratkaistava apurahojen eläkemaksukysymykset."

Työryhmä esittää myös, että ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden määrää lisättäisiin (ehdotus 29). En voi yhtyä tähän näkemykseen. Taiteilijoiden ylimääräinen eläkejärjestelmä on poikkeusjärjestelmä, joka on peräisin ajalta, jolloin lakisääteisen eläkejärjestelmän kattavuus oli heikko. Eläkejärjestelmien toimivuutta ja kattavuutta on viimeisten vuosikymmenten aikana merkittävästi parannettu mm. YEL-, TAEL- ja lyhyiden työsuhteiden eläkejärjestelmän ansiosta. Työeläke perustuu ansaintaan. Taiteilijantyössä ansioita voi syntyä eri lähteistä kuten lyhyt- ja pitempiaikaisesta palkkatyöstä, esiintymispalkkioista, myynti- ja näyttelytuloista, apurahoista jne. Ongelmana taiteilijoiden kohdalla on ollut se, että kaikki ansiot eivät eri syistä ole tulleet täysimääräisesti eläkkeeseen kertymisen piiriin. Tämä on saattanut johtua siitä, että taiteilijat eivät ole riittävästi tunteneet järjestelmien toimintaa tai siitä, että järjestelmät ovat olleet liian jäykkiä. Kun järjestelmiä on kehitetty, on näihin seikkoihin jatkuvasti kiinnitetty huomiota. Järjestelmien kehittämisen kautta kaikki ammattiryhmät on pyritty saattamaan yhdenvertaiseen asemaan. Nykyoloissa ylimääräisen taiteilijaeläkejärjestelmän kasvattamiselle ei ole perusteita.

Ottamatta enemmän kantaa työryhmän muihin ehdotuksiin totean, että mahdolliset uudistukset tulee toteuttaa vahvistettujen taloussuunnitelmien puitteissa valtion kokonaismenoja lisäämättä.

Valikoima aiheeseen liittyviä lähteitä

- Eldergard, T. 1999. Kunstnere og trygd. Rapport Nr 15. Norsk Kulturråd. Oslo.
- Galloway, S. - Lindley R. - Davies R. - Scheibl F. 2002. A balancing act: artists' labour market and the tax and benefit systems. Research Report 29, December 2002. Arts Council of England. Osoitteessa: <http://www.artscouncil.org.uk/information/publications.html>
- Heikkinen, M. 2003. The Nordic Model for Supporting Artists. Public Support for Artists in Denmark, Finland, Norway and Sweden. Reports of the Arts Council of Finland n:o 26. Helsinki 2003.
- Karhunen, P. - Niininen, M. 2003. Taidealan ammattikoulutus -esiselvitys. Taiteen keskustustoimikunnan työpapereita n:o 41. Taiteen keskustustoimikunta. Helsinki 2003. Osoitteessa: www.taiteenkeskustoimikunta.fi
- Karhunen, P. - Rensujeff, K. 2002. Preliminary findings from a survey on the economic and labour market situation of Finnish artists. Working papers n:o 39. The Arts Council of Finland. Helsinki 2002. osoitteessa: www.taiteenkeskustoimikunta.fi
- Karttunen, S. 2001. Kulttuurityövoima Suomessa 1970 - 1999. Kulttuuri ja viestintä 2001:2. Tilastokeskus.
- Konstnärerna och trygghetssystemen 2003. Betänkande av Utredningen konstnärerna och tryggsamhetssystemen. Statens Offentliga Utredningar, SOU 2003:21. Stockholm 2003.
- McAndrew, C. 2002. Artists, taxes and benefits - an international review. Arts Council of England. Osoitteessa: <http://www.artscouncil.org.uk/information/publications.html>
- Olin, N. 2002. Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa. Kirjailijaliitto, Turun Kauppakorkeakoulun yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus, Mediaryhmä. Julkaisematon moniste, heinäkuu 2002.
- Pönni, V. - Tuomola, A. Anna mulle tähtitaivas : selvitys suomalaisen musiikkitoimialan taloudesta ja tulevaisuudesta : Teosto 75, 1928-2003. Teosto. Helsinki.
- Taide on mahdollisuuksia. Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi. Taide- ja taiteilijapoliittinen toimikunta TAO. Opetusministeriö 2002. Osoitteessa: <http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/TAO.pdf>
- Taisto-toimikunnan mietintö 1995. Opetusministeriön työryhmien muistioita 10:1995. Opetusministeriö. Helsinki.
- Taiteen mahdollisuuksista enemmän. Taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelmaehdotuksen oheisjulkaisu Opetusministeriö 2002. Osoitteessa: <http://www.minedu.fi/julkaisut/pdf/TAO.pdf>
- Taiteilijoiden työllistämisedellytyksiä ja sosiaaliturvaa selvittävän toimikunnan (Taisto II) muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 200:22. Opetusministeriö.
- Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta. Maaliskuu 2003. Osoitteessa: http://www.minedu.fi/opm/kulttuuri/ohjelmaty/tao_periaatepaatos.pdf1